

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยทุนทางสังคมในชุมชนชาติพันธุ์ ศึกษากรณีชุมชนมอญในกรุงเทพมหานคร จากวัตถุประสงค์ในการวิจัย 1. เพื่อพัฒนาการทุนทางสังคมของชุมชนมอญในกรุงเทพมหานคร และ 2. เพื่อศึกษาพลวัตกระบวนการทุนทางสังคมของชุมชนมอญกรณีศึกษาในปัจจุบัน 3. เพื่อใช้เสนอเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายการบริหารสังคม และการจัดสวัสดิการโดยภาคชุมชน สำหรับชุมชนชาติพันธุ์ทุกระดับในประเทศไทย ตามความสอดคล้องในความเป็นจริงของชุมชนในปัจจุบัน จากคำถามในการวิจัยในประเด็น 1. การเปลี่ยนแปลงทุนทางสังคมของชุมชนมอญในมิติชาติพันธุ์มีความเชื่อมโยงกับการเกิดขึ้น การคงอยู่ และการเปลี่ยนแปลงทุนทางสังคมในมิติเวลาทางประวัติศาสตร์ อย่างไร 2. การเกิดขึ้น การดำรงอยู่ และการนำทุนทางสังคมมาใช้ในการบริหารสังคม และจัดสวัสดิการสังคม โดยชุมชนมอญในกรุงเทพมหานครเป็นอย่างไร จากการศึกษาปรากฏการณ์ทุนทางสังคมภายในชุมชนกรณีศึกษาอย่างครบถ้วน นำมาเสนอเป็นรายงานจากข้อค้นพบในการวิจัย สรุป และข้อเสนอแนะ จากปรากฏการณ์ทุนทางสังคมภายใต้ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในชุมชนศิษย์หลวงปู่ขาววัดหลักสี่ซึ่งเป็นชุมชนกรณีศึกษาครั้งนี้ จากข้อสรุปจะชี้ให้เห็นถึง ชุมชนแห่งนี้มีทุนทางสังคมที่เป็นพื้นฐานให้สังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข จากภาพรวมชุมชนซึ่งไม่มีคตินิยมชาตินิยมที่รุนแรง เช่น คดีปล้นฆ่า ปล้นชิงทรัพย์ หรือคดีเล็กน้อย เช่น การวิวาททรัพย์ ฆาตกรรม เล็กเล็ขโมยน้อย ไม่คตินิยมชาตินิยม อย่างไรก็ตามยังคงมีปัญหาเรื่องยาเสพติด ซึ่งถือเป็นประเด็นร้อนของชุมชนที่จะต้องต่อสู้กันต่อไป อย่างไรก็ดี ในกระบวนการดังกล่าว ชุมชนได้ตั้งระบบคิดด้านความสัมพันธ์ของความเป็นเครือญาติและความเป็นกลุ่มก้อนของชาติพันธุ์มาเป็นกลไกสร้างพลังชุมชน ซึ่งถือได้ว่าเป็น ทุนทางสังคม ที่นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหา โดยจากผลการศึกษาได้ชี้ให้เห็น นโยบายสังคมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งชุมชน

ดังนั้นปรากฏการณ์การเกิดขึ้นของการสร้างพลังชุมชน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากชาวบ้านเห็นว่าหากให้ผู้นำคนเดิมซึ่งเป็นคนมาจากที่อื่น บริหารชุมชนต่อไป ชุมชนคงไปไม่รอด และเมื่อชาวบ้านเริ่มสื่อสารกันโดยตรง ตกเถียงถึงความต้องการในการเปลี่ยนแปลงกรรมการชุมชน ชาวบ้านมีความขัดแย้งกันเรื่องเงินซึ่งไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ชาวบ้านเริ่มรวมตัวพูดคุยกันว่าต้องการเลือกผู้นำชุมชนคนใหม่ การจุดพลังชุมชนให้เกิดสำนึกในการหวงแหนชุมชน การระดมพลังทั้งแรงกายแรงใจ เพื่อให้ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลง ในเบื้องต้นของการบริหารชุมชนโดยภาคชุมชน

เพื่อขอโอกาสให้ลูกหลานมอญในชุมชน ที่มีกำลังทรัพย์ มีความรู้ความสามารถ มีประสบการณ์ และที่สำคัญคือเป็นคนที่ชาวบ้านได้ตัดสินแล้วว่าเป็นคนดี เสียสละ ได้เข้ามาเป็นผู้นำชุมชนคนใหม่ จนถึงปัจจุบันนับเป็นสมัยที่สองแล้ว ที่ลูกหลานมอญได้รับความไว้วางใจเลือกเป็นผู้นำชุมชน และคณะกรรมการชุมชน

สรุปจากข้อค้นพบจากการศึกษา

ในประเด็นพัฒนาการทุนทางสังคมจากวัตถุประสงค์จากการศึกษาในครั้งนี้ ข้อค้นพบซึ่งนำมาสร้างบทสรุปจากการศึกษา ช่วยให้เห็นความเปลี่ยนแปลงขับเคลื่อนด้วยศาสนา สถาบัน ซึ่งได้วางกรอบคิดใน 3 ช่วงพัฒนาการ ผลการศึกษาพบว่า พัฒนาการทุนทางสังคมของชุมชนใน ความเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงของชุมชนมิติทางประวัติศาสตร์ของชุมชนศิษย์หลวงปู่ขาววัดหลักสี่ในช่วงพัฒนาการ พบว่า เป็นระบบความสัมพันธ์ของชุมชนในเชิงอำนาจกับสถาบัน ระบบคุณค่า และหลักศีลธรรม ที่สะท้อนให้เห็นถึงตัวตนที่เข้มแข็งภายในชุมชนชาติพันธุ์ ประกอบด้วย 1. ความเป็นมอญทางสายเลือดมอญ และความเป็นเครือญาติ 2. ประวัติศาสตร์ชุมชนที่มีบรรพบุรุษชุมชนในมิติคุณค่าของชุมชน การสร้างพื้นที่บนมิติความหลากหลาย ความสัมพันธ์ในเชิงซ้อน มิตินามธรรมด้านคุณค่าทางศาสนา สถาบัน ภาษา และภูมิปัญญา และเป็นการเปิดพื้นที่ มิติของความเคารพความหลากหลาย ในพิธีกรรม ประเพณี วัฒนธรรมในการบูชาบรรพบุรุษ ในวันฉลองเจ้าพ่อสมบุญ และการแสดงตัวตนในความเป็นศิษย์หลวงปู่ขาว เป็นกระบวนการ กล่อมเกลாதองศาสังคมให้บูชาบรรพบุรุษ ทำให้ลูกหลานเคารพและดูแลผู้อาวุโส เพราะถือว่าเป็นผู้มีพระคุณต่อการสืบสานตระกูล ครอบครัว ชุมชน และความเป็นมอญ

ผลจากการศึกษาการศึกษาพัฒนาการทุนทางสังคมของชุมชนกรณีศึกษาในปัจจุบัน เพื่อเน้นถึงกระบวนการในการสร้างความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากผลกระทบที่มาจากอำนาจ กฎหมาย อุดมการณ์ โลกาภิวัตน์ จึงได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษาในข้อ 2 เพื่อเจาะจง ประเด็นเงื่อนไขที่ทำให้ชุมชนที่มีความต่างบริบท ต่างมิติเวลา และปัจจัยแวดล้อมกระบวนการใน สังคมปัจจุบัน ซึ่งได้รับผลกระทบ ในภาวะจำนนต่อความทันสมัย กับการลุกขึ้นมาต่อสู้ เพื่อสร้าง ตัวตน และรื้อฟื้นพื้นที่ชุมชนกลับมาอีกครั้ง กลไกที่เปลี่ยนแปลงไป ได้สร้างพลังขับเคลื่อนระบบ ความสัมพันธ์ที่มีผลมาจากปัจจัยภายนอกในบริบทความเป็นเมือง ซึ่งเปลี่ยนผ่านช่วงพัฒนาการ ของชุมชนมาจนถึงขั้นการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม ซึ่งชุมชนได้พยายามสร้างขึ้นมา และเป็น ข้อค้นพบที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งได้นำข้อสรุปมาเป็นทฤษฎีจากปรากฏการณ์ของชุมชนกรณีศึกษา ช่วงปัจจุบัน เห็นถึงความมีพลังในการจัดการตัวเอง

ผลจากการศึกษาในความเปลี่ยนแปลงพลวัตกระบวนการทุนทางสังคมของชุมชนมอญที่ถูกกระทบจากปัจจัยภายนอก ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านจากอดีตมาถึงปัจจุบัน พบว่าในความเป็นเมือง กับความเป็นมอญเป็นปรากฏการณ์ซึ่งถูกกดทับจากบริบทปัจจัยแวดล้อม ผลการศึกษาพบว่า ความเป็นชุมชนมอญเป็นยุทธศาสตร์ เป็นกลไกของชุมชนในการเปิดพื้นที่ของความแตกต่างในบริบทของความหลากหลายชาติพันธุ์ จัดระบบความสัมพันธ์ของความเป็นชุมชนในบริบทเชิงซ้อน จากการสร้างความสัมพันธ์ของความเป็นเครือญาติและความเป็นชุมชนที่มีรากเหง้าทางวัฒนธรรมที่มีการยอมรับระบบคิด ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี และพิธีกรรม ช่วยให้เกิดพลังของชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชน ช่วยสร้างภาพของผู้นำในอุดมคติเป็นตัวสะท้อนถึงการเข้ามาร่วมจัดการ สำนักชุมชน และสำนักต่อสาธารณะ ภายใต้พลวัตกระบวนการทุนทางสังคมซึ่งเป็นกลไกของชุมชนในการจัดการเพื่อการดำรงอยู่ของทุนทางสังคมพบว่า ชุมชนชาติพันธุ์ที่มีอยู่จริงในแง่ของความเป็นมอญ และการเข้ามามีส่วนร่วมในงานฉลองเจ้าพ่อสมบุญซึ่งทุกคนมีโอกาสเท่า ๆ กันในความมีส่วนร่วมได้ส่วนเสีย ซึ่งในปรากฏการณ์ของความเป็นเมืองภายในชุมชนมอญกรณีศึกษาได้มีรากเหง้าทางวัฒนธรรม ชุมชนมีประวัติศาสตร์ มีคุณค่า ค่านิยม และมีจิตสำนึกชุมชน

จากข้อค้นพบนำมาสร้างเป็นบทสรุปทฤษฎีที่มาจากข้อมูลปรากฏการณ์ในระดับฐานราก ซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้ (ภาพที่ 9.1)

1. การดำรงอยู่ของชุมชน จากการศึกษาทำให้พบว่า มิติที่ทำให้ชุมชนดำรงอยู่ได้เป็นมิติทางความคิดและอุดมการณ์ หมายความว่า ถึงแม้ชุมชนจะสูญเสียมิติทางพื้นที่ไปแล้วก็ตาม หากสมาชิกในชุมชนยังสามารถคงสำนึกความเป็นชุมชนเอาไว้ได้ ความสำนึกเหล่านี้จะช่วยให้สมาชิกสามารถเกาะเกี่ยวยึดโยง ให้อยู่ร่วมกันอย่างเป็นหมู่เป็นเหล่าได้สืบไป

2. การพัฒนาจากมิติภายใน ในการดำรงอยู่ของชุมชนเป็นเรื่องของมิติภายในเป็นสำคัญ เพราะสิ่งที่ไม่ถูกมองเห็น แต่ซ่อนอยู่ในความคิดและความรู้สึกของสมาชิกตลอดเวลา ซึ่งอาจจะเป็นประวัติศาสตร์ของชาติพันธุ์ที่มีร่วมกันมานาน ความสำนึกในความเป็นคนที่ใช้ภาษาเดียวกัน สามารถสื่อสารสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง เข้าใจ หรือเป็นคนที่อยู่ร่วมชุมชนเดียวกันมานาน มีประสบการณ์ร่วมทุกข์ร่วมสุขกันมาตลอด ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ ล้วนสามารถถูกขุดค้นขึ้นมาเป็นพลังในการขับเคลื่อนของชุมชนได้เป็นอย่างดี

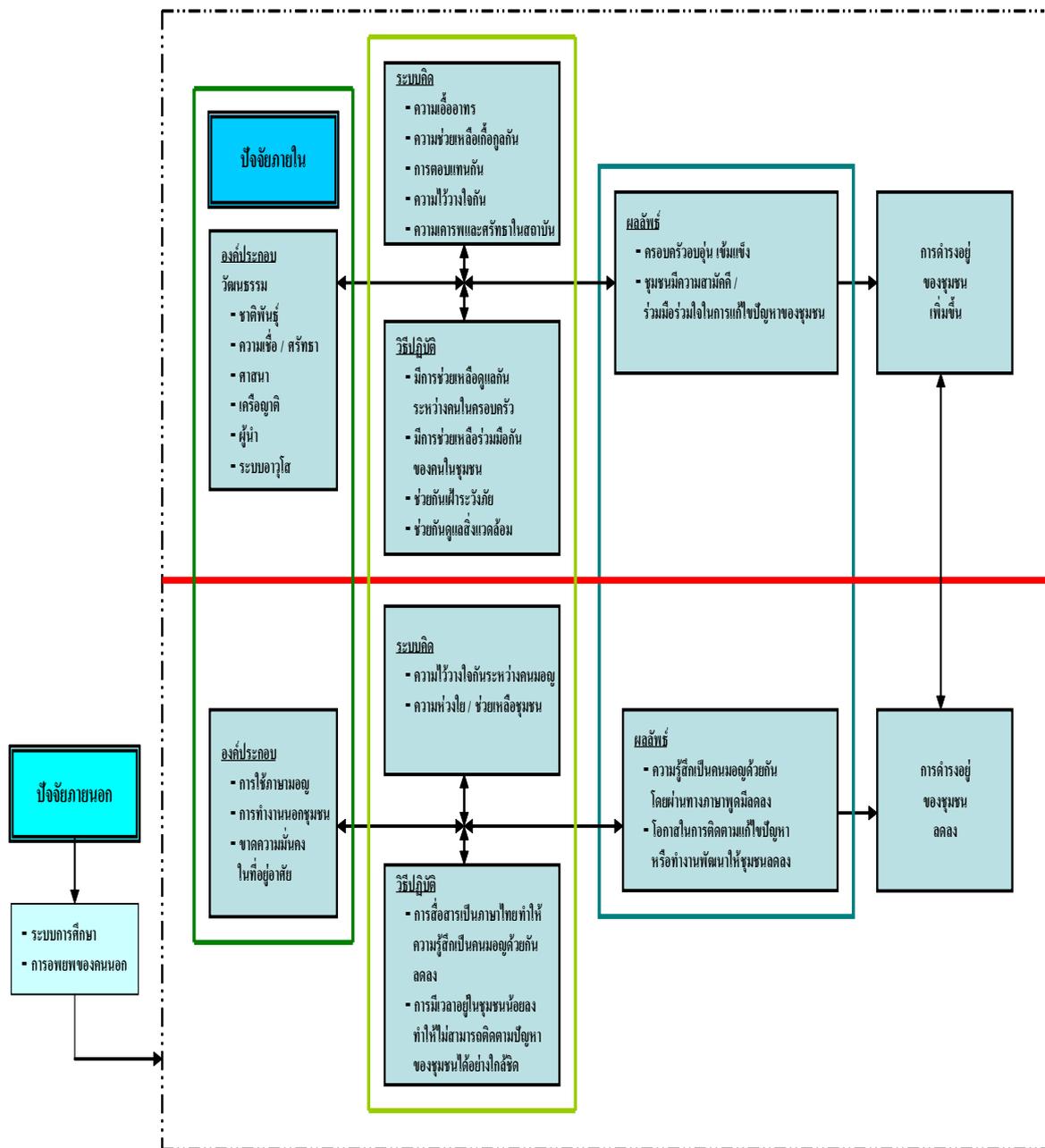
3. การสร้างกลไกทางสังคม ในชุมชนที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน ล้วนสะสมความเชื่อและภูมิปัญญาของชุมชนไว้มากมาย ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในชุมชนหนึ่ง ๆ อาจมีชุดของความเชื่อหลายชุดเช่นกัน ดังนั้น การที่ชุมชนสามารถค้นหาและนำเอาความเชื่อเหล่านั้น

มาสร้างเป็นเงื่อนงำ และใช้เป็นกลไกทางสังคม ก็จะช่วยให้ภูมิปัญญาและความเชื่อเหล่านั้น มีผลต่อการแสดงตัวตนของคนผู้ที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรม ซึ่งจะช่วยให้ผู้คนหลากหลายวัฒนธรรมได้มีโอกาสเข้ามาแสดงตัวตนในชุมชน และเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาให้แก่ชุมชนในที่สุด

4. การเชื่อมโยงระบบผู้นำ เข้ากับระบบเครือข่าย และระบบอาวุโส ความสำเร็จในการสร้างความเป็นชุมชนส่วนหนึ่งพบว่า มีผู้นำเป็นปัจจัยที่สำคัญ อย่างไรก็ตาม ประเด็นของผู้นำ อาจจะไม่ใช่คำตอบทั้งหมด เพราะผู้นำอาจจะต้องมีคุณสมบัติอื่น ๆ ประกอบด้วย อาทิ ผู้นำที่ชาติพันธุ์เดียวกัน ซึ่งจะทำให้มีความเข้าใจในขนบธรรมเนียมประเพณีเดียวกันได้ ผู้นำที่มีระบบเครือข่ายให้การสนับสนุน จะทำให้มีพลังในการแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ดียิ่งขึ้น และยังถ้าผู้นำเป็นผู้อาวุโส ได้รับความยอมรับนับถือจากสมาชิกในชุมชน ก็ยิ่งจะช่วยส่งเสริมให้การทำงานของผู้นำเป็นไปอย่างราบรื่นมากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 9.1

สรุปทฤษฎีทางสังคมในชุมชนชาติพันธุ์

ข้อเสนอแนะ

1. การใช้พลังทางวัฒนธรรมเพื่อการขับเคลื่อนงานทางสังคม จากการศึกษาได้พบว่างานพัฒนาจากภาครัฐ หรือจากหน่วยงานภายนอก ที่เข้าไปทำงานกับชุมชน ยังมีความรู้ความเข้าใจ และให้ความสำคัญกับมิติทางวัฒนธรรมน้อยเกินไป ความไม่เข้าใจหรือไม่สนใจในมิติทางวัฒนธรรม ทำให้สิ่งที่รัฐนำเข้าไปเสนอต่อชุมชนกลายเป็นสิ่งไร้ค่า เพราะบางครั้ง นอกจากจะไม่ตรงกับความต้องการของคนในชุมชนแล้ว ยังมีความขัดแย้งอย่างรุนแรงกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของชุมชนที่ชุมชนยอมรับไม่ได้

2. การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับชุมชนที่เป็นมิติทางความคิด ที่ผ่านมา สังคมส่วนใหญ่ จะมีการรับรู้และเข้าใจคำว่าชุมชนมิติของพื้นที่ รวมทั้งการทำงานของหน่วยงานต่าง ๆ เกือบทั้งหมด ก็มองชุมชนในมิติของพื้นที่แทบทั้งสิ้น การรับรู้ในลักษณะดังกล่าว ทำให้แนวทางการพัฒนามุ่งเน้นไปที่การเปลี่ยนแปลงทางด้านวัตถุ หรือด้านกายภาพ มากกว่าการเปลี่ยนทางด้านความคิด หรือจิตสำนึกของคน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้การพัฒนาที่ผ่านมาไม่ประสบความสำเร็จและไม่เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้สังคมได้รับรู้แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนที่เป็นมิติทางความคิดให้มากยิ่งขึ้น

3. การสร้างพื้นที่ทางสังคมให้มีความหลากหลายมากขึ้น ข้อค้นพบทางการศึกษาทำให้ทราบว่า ปัญหาในการพัฒนาเมืองจะอยู่ที่ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของผู้คนที่เข้ามาอาศัยอยู่ในเขตเมือง บทเรียนที่ได้จากการศึกษาคั้งนี้ ทำให้ได้แนวทางที่จะจัดการกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม ด้วยการเปิดพื้นที่ทางสังคมให้แก่กลุ่มคนต่าง ๆ เพื่อให้เขาเหล่านั้นได้แสดงความเป็นตัวตนออกมา และในที่สุด ก็จะช่วยให้กลุ่มคนที่มีความแตกต่างอันเนื่องมาจากความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาให้แก่สังคมและชุมชน

4. การพัฒนาผู้นำพันธุ์ใหม่ ในอดีต แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำอาจจะมีหลากหลายแนวคิด แต่ทั้งหมดล้วนมีข้อสรุปว่า ไม่ควรเป็นผู้นำที่ผูกขาด หรือเป็นผู้นำเดี่ยว รวมทั้งยังมีแนวคิดว่าจะต้องมีระบบหรือกระบวนการควบคุมตรวจสอบการทำงานของผู้นำด้วย อย่างไรก็ตาม ผลจากการศึกษาได้พบว่า ผู้นำในมิติทางวัฒนธรรมนั้น อาจจะมีคุณสมบัติที่ต่างออกไป